

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра філософії права та юридичної логіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

_____ 2024

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Статус дисципліни: обов'язкова
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Ступінь вищої освіти: бакалавр
Галузь знань: 08 «Право»
Спеціальність: 081 «Право»
Освітньо-професійна програма: Право
Форми здобуття вищої освіти: денна, заочна
Мова викладання: українська
Форма підсумкового контролю: екзамен

Київ – 2024

Розробники:

Михайло КОСТИЦЬКИЙ, професор кафедри історії та філософії, доктор юридичних наук, професор;

Ігор КОНДРАТЬЄВ, доцент кафедри історії та філософії, кандидат філософських наук;

Ганна ПЕТРОВА, доцент кафедри історії та філософії, кандидат філософських наук;

Тетяна КУМЕДА, доцент кафедри історії та філософії, кандидат мистецтвознавства, доцент

Завідувач кафедри історії та філософії
навчально-наукового інституту
права та психології

Олена ШКУРАТЕНКО

(підпис)

Схвалено науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ
від _____ 202__ року, протокол № __

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

протокол засідання кафедри
від __. __. 202_ № __

протокол науково-методичної ради
від __. __. 202_ № __

Завідувач кафедри

Голова НМР

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від __. __. 202_ № __

протокол науково-методичної ради
від __. __. 202_ № __

Завідувач кафедри

Голова НМР

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

(потрібне підкреслити)

протокол засідання кафедри
від __. __. 202_ № __

протокол науково-методичної ради
від __. __. 202_ № __

Завідувач кафедри

Голова НМР

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну

Предметом навчальної дисципліни є світоглядно-методологічний зміст сутності права, особливості його розуміння як універсальної цінності в житті окремої особи і суспільства в цілому, співвідношення філософсько-правового осмислення права з іншими підходами до його осягнення.

Мета й завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є засвоєння світоглядно-методологічного змісту права і правовідносин, поглиблення та конкретизація знань з філософії права та юридичних наук в галузі правничої діяльності.

Завдання навчальної дисципліни:

- формування системних та глибоких знань про об'єкт, предмет і методи філософії права, її понятійно-категоріальний апарат, основні вітчизняні та зарубіжні філософсько-правові школи, типи праворозуміння; сутність та зміст права як міри свободи особи в її взаємовідносинах із державою, владою, законом;

- осмислення філософсько-методологічних підвалин сучасної юриспруденції для їх ефективного застосування у професійній практичній діяльності;

- формування особистої політичної і громадянської позиції; уміння визначати ціннісно-нормативні принципи аналізу різних типів праворозуміння; розуміння змісту універсального загальноєвропейського та українського конституційного принципу верховенства права, вміння застосовувати його в узгодженості з принципами справедливості та законності;

- підвищення рівня світоглядної та правової культури; розвиток вмінь застосування філософських методів до професійної та дослідницької діяльності;

- формування творчих підходів у пізнанні філософсько-методологічних аспектів феномену права та виявлення світоглядно-методологічних джерел сучасних парадигм юриспруденції;

- закріплення знань щодо методологічних засад розуміння і цільового використання філософських термінологічних систем.

Пререквізити: логіка та критичне мислення, основи політології, юридична деонтологія, історія держави і права, теорія держави та права.

Постреквізити: конституційне право, професійна етика правника, міжнародне публічне право, міжнародний захист прав людини, адміністративне право, кримінальне право, цивільне право.

Під час вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні набути наступні компетентності:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності демократичного суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Здатність розуміти ретроспективи формування правових та державних інститутів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Програмні результати навчання:

РН12. Донести до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

сутність філософії права як вищого рівня правової свідомості, її специфіку і місце в системі правової науки, генезис філософії права, її об'єкт, предмет, систему методів, основні теоретичні конструкції; основні положення філософсько-правових систем щодо правничої діяльності, розуміння її найзагальніших підстав у відповідних напрямках підготовки для вирішення

професійних завдань у галузі права в умовах сучасного інформаційного суспільства;

вміти:

аналізувати проблеми сучасного правового життя України та світу, виявляти основні тенденції розвитку правової системи України, інших держав та міжнародних відносин, об'єднувати методологічні можливості філософського та правового підходів щодо актуальних проблем розвитку правової реальності; аналізувати основні філософсько-правові та юридичні категоріальні концепти не тільки в історичному контексті, але й в аспекті розбудови України як правової держави;

володіти навичками:

застосовувати нормативно-правові акти, керуючись міжнародними стандартами прав людини, що знайшли обґрунтування у філософсько-правових концепціях видатних мислителів.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма здобуття вищої освіти	заочна форма здобуття вищої освіти
Кількість кредитів ECTS – 3	рік підготовки	
	1	1
	Семестр	
	2	2
Загальна кількість годин – 90	Лекції	
	10	4
	Семінарські	
	38	8
	Практичні	
	Самостійна робота	
	42	78
	Вид контролю	
екзамен	екзамен	

3.1. Тематичний план

(для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра за денною формою навчання)

№ з/п	Назва тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна робота
1	Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника.	14	8	2	6		6
2	Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права.	14	8	2	6		6
3	Онтологічний зміст сутності і структури права.	14	8	2	6		6
4	Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір.	12	6	2	4		6
5	Справедливість і законність в системі правових цінностей.	10	4		4		6
6	Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права.	162	8	2	6		6
7	Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації.	10	6		6		6
Всього годин		90	48	10	38		42
Підсумковий контроль – екзамен							

3.2. Тематичний план

(для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра за заочною формою навчання)

№ з/п	Назва тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна робота
1	Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника.	18	4	2	2		12
2	Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права.	18	4	2	2		12
3	Онтологічний зміст сутності і структури права.	16	2		2		12
4	Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір.	16					10
5	Справедливість і законність в системі правових цінностей.	18					10
6	Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права.	16	2		2		12
7	Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації.	18	4				10
Всього годин		90	12	4	8		78
Підсумковий контроль – екзамен							

4.1. Плани семінарських і практичних занять

Денна форма здобуття вищої освіти

Тема 1. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника (6 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття

1. Світогляд, його структурна організація, типи та їх сутність.
2. Етимологія та змістовне наповнення поняття «філософія».
3. Предмет, структура та функції філософії.

Додаткові питання та завдання

1. Виділіть загальне і особливе в історичних типах світогляду.
2. Що є предметом філософії?
3. Сформулюйте основне питання філософії.
4. Які функції виконує філософія?
5. Чому майбутньому правнику необхідно вивчати філософію права?

Теми доповідей

1. Філософія як мудрість, спосіб життя і тип світогляду.
2. Основні підходи до визначення основного питання філософії, його зміст і структура.
3. Генеза предмета філософії в європейській традиції.
4. Загальна характеристика історичних типів світогляду.
5. Головні відмінності між західною і східною парадигмами філософії.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття

1. Філософія права в системі філософських та юридичних наук.
2. Особливості філософії права як науки про граничні засади права.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття

1. Предмет, структура і головне завдання філософії права.
2. Функції і значення філософії права. Філософська культура правника.

Додаткові питання та завдання

1. Які існують погляди на предмет філософії права і який з них здається Вам найбільш обґрунтованим?
2. Чим відрізняються предмет філософії права від предмета загальної теорії права?
3. Яке місце посідає філософія права в системі філософських наук?
4. Яке місце посідає філософія права в системі юридичних наук?
5. Сформулюйте основне питання філософії права.

Теми доповідей

1. Основні проблеми сучасної філософії права та їх вирішення.
2. Генеза предмета філософії права.
3. Філософія права як спосіб професійного самовизначення людини.
4. Роль філософії права у світоглядній підготовці правника.
5. Характерні риси правового світогляду.

Тема 2. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права (6 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Проблема методу в філософії.
2. Загальна характеристика філософської методології.
3. Методологія філософії права та її рівні.

Додаткові питання та завдання

1. Охарактеризуйте методологію як систему принципів і способів організації пізнання права та юридичної практики.
2. Які виділяють основні концепції щодо розуміння філософської методології?
3. Проаналізуйте структуру методології філософії права.
4. Яке місце посідає філософія права в системі методології права?
5. Розкрийте методологічну функцію філософії права в системі правової науки.

Теми доповідей

1. Поняття, різновиди та класифікація методів.
2. Класичні, неklasичні та постнеklasичні методи пізнання права.
3. Поліметодологізм як сучасна тенденція розвитку методології філософсько-правового знання.
4. Загальна характеристика діалектики як методу філософії права.
5. Ієрархія методів та підходів до вивчення права: філософсько-світоглядний підхід, загальнонаукові та спеціальні методи.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Світоглядно-методологічні джерела, зміст та різновиди юридико-позитивістського типу праворозуміння (юридичного позитивізму).
2. Світоглядно-методологічні джерела, сутність та основні концепції природно-правового мислення (юснатуралізму).

Додаткові питання та завдання

1. Як еволюціонувала проблема праворозуміння в історії філософії права?
2. Розкрийте переваги та недоліки правового позитивізму.
3. Поясніть переваги природно-правового мислення та яке місце закону відводиться в його структурі?
4. Охарактеризуйте основні типи концепцій природного права.
5. Назвіть основні концепції та способи обґрунтування юридичного позитивізму?

Теми доповідей

1. Протилежність і взаємодоповнюваність основних типів праворозуміння.
2. Основні типи праворозуміння як методології філософсько-правових дискурсів.
3. Гуманістичний сенс природно-правового мислення.
4. Класичні теорії та сучасні концепції природного права.
5. Принципи та типи юридичного позитивізму.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика способів обґрунтування права.
2. Історичні типи об'єктивізму як способу обґрунтування права.
3. Характерні риси правового суб'єктивізму.
4. Інтерсуб'єктивність як парадигма сучасної концепції природного права.

Додаткові питання та завдання

1. Назвіть критерії розрізнення основних способів обґрунтування права?
2. Чим відрізняється обґрунтування права у філософській науці та юриспруденції?
3. У чому полягають переваги та недоліки правового об'єктивізму?
4. Розкрийте зміст правового суб'єктивізму.
5. Перелічіть змістовні переваги інтерсуб'єктивізму в обґрунтуванні права.

Теми доповідей

1. Загальна характеристика правового об'єктивізму.

2. Сутність та принципи правового суб'єктивізму.
3. Характерні риси правового інтерсуб'єктивізму.
4. Вихідні положення комунікативної концепції права.
5. Некласичні моделі обґрунтування права.

Тема 3. Онтологічний зміст сутності і структури права (6 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Історична еволюція поглядів на буття.
2. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
3. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя.

Додаткові питання та завдання

1. Як співвідносяться поняття буття, реальність, існування?
2. У чому особливість правової реальності?
3. Що є онтологічними основами права?
4. До яких типів реальності належить право?
5. Які форми (рівні) буття права можна виділити?

Теми доповідей

1. Історична еволюція онтологічної моделі світу.
2. Особливості і завдання філософської онтології.
3. Зміст правової онтології, її місце в системі філософії права.
4. Співвідношення права і закону як проблема правової онтології.
5. Структура правової реальності.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Суспільство, культура, цивілізація як об'єкти філософсько-правового аналізу.
2. Право як феномен культури.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Духовні, культурологічні, економічні та соціальні передумови виникнення і становлення права.
2. Місце та роль права в становленні цивілізації.

Додаткові питання та завдання

1. В чому полягає мета права: у забезпеченні державного контролю над життєдіяльністю громадян чи у наданні громадянам держави максимуму можливої на даному етапі розвитку суспільства свободи?
2. Зміст правових норм визначається економічно панівним класом даної держави чи співвідношенням її соціальних сил?
3. Як співвідносяться поняття права та правової реальності?
4. Охарактеризуйте передумови виникнення і становлення права.
5. Якими категоріями можливо виразити співвідношення природного та позитивного права?

Теми доповідей

1. Право як соціокультурний феномен.
2. Часове та просторове буття права. Єдність минулого, сучасного та майбутнього в праві.
3. Природне і позитивне право як структурні елементи правової реальності.
4. Правова реальність як форма здійснення ідеї права.
5. Мораль як джерело права.

Тема 4. Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір (4 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика правової гносеології та епістемології.
2. Проблема пізнання в історії філософської думки.
3. Основні етапи, рівні та методи пізнання у праві.

Додаткові питання та завдання

1. Як співвідносяться предметні області дослідження теорії пізнання, гносеології та епістемології?
2. Розкрийте структуру пізнавального процесу.
3. Поясніть зміст та основні завдання гносеології як галузі філософського знання.
4. Прокоментуйте твердження А.А. Козловського: «Пізнання є самою суттю права, найглибшою його характеристикою».
5. Що називають формами пізнання з точки зору гносеологічної науки?

Теми доповідей

1. Епістемологія як філософсько-методологічна дисципліна про знання, його будову, структуру, функціонування і розвиток.
2. Основні етапи еволюції гносеології.
3. Пізнання як відображення, відношення, комунікація і діяльність.
4. Проблема джерела пізнання: раціоналізм і сенсуалізм.
5. Предмет гносеології і епістемології та їх методи.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Класична і постнекласична парадигма розуміння пізнання.
2. Істина як центральна категорія правового пізнання.
3. Встановлення істини як мета правозастосовчої діяльності.
4. Критерій істини в філософії та кримінальному праві.

Додаткові питання та завдання

1. Розтлумачте критерії та провідні теорії істини: прагматичну, когерентну, кореспондентну.
2. У чому полягають особливості істини як результату та передумови розвитку пізнавального процесу?
3. Здійсніть аналіз постмодерного заперечення істини.
4. Поясніть проблему конкретності істини та критерії об'єктивності істини.
5. Проаналізуйте зміст поняття юридична практика.

Теми доповідей

1. Загальна характеристика конкретності істини.
2. Діалектика абсолютної і відносної істини.
3. Проблема трактування значення практики в історії філософсько-правової думки.
4. Проблема трактування пізнання в епістемологічній моделі ХХ-ХХІ ст.
5. Юридична практика як критерій правової істини.

Тема 5. Справедливість і законність в системі правових цінностей (4 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Категорія цінності та її осмислення в історії філософсько-правової думки.
2. Правова аксіологія як складова філософії права.
3. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права.

Додаткові питання та завдання

1. Що означає термін «цінність»?

2. Як співвідносяться поняття «цінність» та «оцінка»?
3. Дайте визначення таких понять, як мета, ціннісна орієнтація, оцінка, норма.
4. Яке місце посідають цінності в структурі людської діяльності?
5. Назвіть вищі цінності людини і дайте їхню коротку характеристику.

Теми доповідей

1. Цінність як центральне поняття філософської аксіології. Основний критерій цінності.
2. Сутність та основні етапи розвитку філософської аксіології, її зв'язок з правовою аксіологією.
3. Поняття про інструментальну (службову) цінність права.
4. Власна цінність права як методу цивілізованого вирішення конфліктів у суспільстві.
5. Особистісні, екзистенційні цінності в системі природного права.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Система загальнолюдських цінностей у праві. Загальнолюдські цінності як цілі права.
2. Справедливість і рівність в системі правових цінностей.
3. Моральність і законність в праві.
4. Свобода та відповідальність як правові цінності.

Додаткові питання та завдання

1. У чому відмінність індивідуальних і суспільних цінностей? Які цінності є правовими і чому?
2. Назвіть вищі цінності людини і дайте їхню коротку характеристику.
3. Що являє собою рівність? Як співвідносяться свобода і рівність?
4. Яке місце посідає справедливість у системі вищих цінностей? Як співвідносяться справедливість і право?
5. Порівняйте такі висловлювання Сенеки і Цицерона: «Несправедливий закон не створює права» і «Своєю силою закони зобов'язані праву».

Теми доповідей

1. Правові ідеали в системі загальнолюдських цінностей.
2. Процес соціалізації особистості та проблема формування ціннісних орієнтацій.
3. Сучасні теорії справедливості: зміст і структура.
4. Антиномії справедливості й антиномії права.
5. Загальне благо як моральна і правова цінність. Ціннісні орієнтації особистості як найважливіші елементи її внутрішньої структури.

Тема 6. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права (6 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Філософська антропологія в системі наук про людину.
2. Основні концепції та структура антропології.
3. Проблематика правової антропології та її місце у філософії права.

Додаткові питання та завдання

1. Що вивчає філософська і правова антропологія?
2. Сформулюйте основні питання правової антропології.
3. Як пов'язані між собою «образ людини» і «образ права»?
4. Що таке «правова людина»?
5. Що являє собою природа людини і в чому полягає необхідність правопорядку?

Теми доповідей

1. Особливості філософського осмислення проблем людини.
2. Проблема сутності людини на різних етапах розвитку філософії.
3. Людина як єдність біологічного й соціального.
4. Проблема співвідношення особистості і права: зміст і структура основних концепцій.
5. Проблематика правової антропології, її місце в системі філософії права.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Людина як предмет філософського аналізу.
2. Антропологічні основи права.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Особистісний вимір права: статус, ролі, правосвідомість.
2. Філософсько-правове обґрунтування прав людини.

Додаткові питання та завдання

1. Визначте співвідношення понять «людина», «індивід», «особа», «особистість» у праві.
2. Що з погляду сучасної філософії становлять права людини і який зміст стосовно них мають вирази «природні», «священні», «невідчужувані»?
3. Як обґрунтувати безумовну цінність прав людини?

4. Яку функцію виконують права людини в сучасному світі? Що відповідно до концепції П.Рикера є антропологічною основою права? Хто є суб'єктом права?
5. Яка, на Ваш погляд, форма індивідуального буття людини (індивід, особистість, індивідуальність) відповідає поняттю суб'єкта права?

Теми доповідей

1. Обґрунтування прав людини як моральних критеріїв правопорядку.
2. Історичні типи еволюції прав людини.
3. Філософсько-правове осмислення інституту прав людини.
4. Теорія природного права як підґрунтя філософсько-правового осмислення прав людини.
5. Особа та її приватне життя в громадянському суспільстві.

Тема 7. Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації (6 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Влада як філософсько-правова категорія. Ідея влади в історії філософії права.
2. Концептуальні підходи до проблеми визначення політичної влади.
3. Форми організації державної влади.

Додаткові питання та завдання

1. Яка роль політико-правових інститутів у соціальному житті людини?
2. Чому не може бути здійснено право без інститутів?
3. Що таке влада? Як співвідносяться влада і право?
4. Що таке легітимація, які існують її види? Який зміст мають поняття «легітимність» і «легальність»?
5. Як співвідносяться суверенітет народу і права людини як принципи легітимації?

Теми доповідей

1. Проблема співвідношення права і політики, «букви та духу» закону.
2. Правова ідеологія та психологія: основні тенденції розвитку, змісті структура.
3. Влада і управління, влада і демократія, влада і свобода: співвідношення в культурно-історичному процесі.
4. Проблема співвідношення права і влади: державна влада в системі соціального регулювання.
5. Державний примус як специфічний засіб забезпечення дієвості права в суспільстві.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Діалектика влади, права і закону.
2. Роль права у здійсненні влади. Право як засіб трансформації влади.

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Ідея правої держави та громадянського суспільства.
2. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності правників.

Додаткові питання та завдання

1. Як співвідносяться держава і право і в чому зміст понять правління права і верховенство права?
2. Що таке правове суспільство? Які перспективи його формування в Україні?
3. Чи тотожні поняття «легітимація» і «легалізація»?
4. Як співвідносяться право і закон? Чи завжди закон є правовим явищем?
5. Чи можна поєднати реалізацію принципу гуманізму та примус в діяльності поліції?

Теми доповідей

1. Влада та право у цивілізації майбутнього.
2. Філософські проблеми взаємодії права та державно-владних органів в процесі євроінтеграції та глобалізації.
3. Громадянське суспільство як гарант соціальної свободи.
4. Моральність і законність в застосуванні покарання.
5. Генеза ідеї верховенства права в історії філософсько-правової думки.

4.2. Плани семінарських і практичних занять

Заочна форма здобуття вищої освіти

Тема 1. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника (2 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття

1. Світогляд, його структурна організація, типи та їх сутність.
2. Етимологія та змістовне наповнення поняття «філософія».
3. Предмет, структура та функції філософії.
4. Предмет, структура і головне завдання філософії права.

Додаткові питання та завдання

1. Виділіть загальне і особливе в історичних типах світогляду.
2. Що є предметом філософії?
3. Сформулюйте основне питання філософії.
4. Які функції виконує філософія?
5. Чому майбутньому правнику необхідно вивчати філософію права?
6. Які існують погляди на предмет філософії права і який з них здається Вам найбільш обґрунтованим?
7. Чим відрізняються предмет філософії права від предмета загальної теорії права?
8. Яке місце посідає філософія права в системі філософських наук?
9. Яке місце посідає філософія права в системі юридичних наук?
10. Сформулюйте основне питання філософії права.

Теми доповідей

1. Філософія як мудрість, спосіб життя і тип світогляду.
2. Основні підходи до визначення основного питання філософії, його зміст і структура.
3. Генеза предмета філософії в європейській традиції.
4. Загальна характеристика історичних типів світогляду.
5. Головні відмінності між західною і східною парадигмами філософії.
6. Основне питання сучасної філософії права та його вирішення.
7. Генеза предмета філософії права.
8. Філософія права як спосіб професійного самовизначення людини.
9. Роль філософії права у світоглядній підготовці правника.
10. Характерні риси правового світогляду.

Тема 2. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права (2 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Проблема методу в філософії. Загальна характеристика філософської методології.
2. Методологія філософії права та її рівні.
3. Світоглядно-методологічні джерела, зміст та основні концепції юридико-позитивістського типу праворозуміння (юридичного позитивізму) та природно-правового мислення (юснатуралізму).
4. Загальна характеристика основних способів обґрунтування права: об'єктивізм, правовий суб'єктивізм та інтерсуб'єктивність.

Додаткові питання та завдання

1. Охарактеризуйте методологію як систему принципів і способів організації пізнання права та юридичної практики.
2. Які виділяють основні концепції щодо розуміння філософської методології?
3. Проаналізуйте структуру методології філософії права.
4. Яке місце посідає філософія права в системі методології права?
5. Розкрийте методологічну функцію філософії права в системі правової науки.
6. Як еволюціонувала проблема праворозуміння в історії філософії права?
7. Розкрийте переваги та недоліки правового позитивізму.
8. Поясніть переваги природно-правового мислення та яке місце закону відводиться в його структурі?
9. Охарактеризуйте основні типи концепцій природного права.
10. Назвіть основні концепції та способи обґрунтування юридичного позитивізму?

Теми доповідей

1. Поняття, різновиди та класифікація методів.
2. Класичні, неklasичні та постнеklasичні методи пізнання права.
3. Поліметодологізм як сучасна тенденція розвитку методології філософсько-правового знання.
4. Загальна характеристика діалектики як методу філософії права.
5. Ієрархія методів та підходів до вивчення права: філософсько-світоглядний підхід, загальнонаукові та спеціальні методи.
6. Протилежність і взаємодоповнюваність основних типів праворозуміння.
7. Основні типи праворозуміння як методології філософсько-правових дискурсів.
8. Гуманістичний сенс природно-правового мислення.
9. Класичні теорії та сучасні концепції природного права.
10. Принципи та типи юридичного позитивізму.

Тема 3. Онтологічний зміст сутності та структури права (2 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Історична еволюція поглядів на буття.
2. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
3. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя.
4. Право як феномен культури. Місце та роль права в становленні цивілізації.

Додаткові питання та завдання

1. Як співвідносяться поняття буття, реальність, існування?
2. У чому особливість правової реальності?
3. Що є онтологічними основами права?
4. До яких типів реальності належить право?
5. Які форми (рівні) буття права можна виділити?
6. В чому полягає мета права: у забезпеченні державного контролю над життєдіяльністю громадян чи у наданні громадянам держави максимуму можливої на даному етапі розвитку суспільства свободи?
7. Зміст правових норм визначається економічно панівним класом даної держави чи співвідношенням її соціальних сил?
8. Як співвідносяться поняття права та правової реальності?
9. Які духовні, економічні та соціальні передумови виникнення і становлення права?
10. Якими категоріями можливо виразити співвідношення природного та позитивного права?

Теми доповідей

1. Історична еволюція онтологічної моделі світу.
2. Особливості і завдання філософської онтології.
3. Зміст правової онтології, її місце в системі філософії права.
4. Співвідношення права і закону як проблема правової онтології.
5. Структура правової реальності.
6. Право як соціокультурний феномен.
7. Часове та просторове буття права. Єдність минулого, сучасного та майбутнього в праві.
8. Природне і позитивне право як структурні елементи правової реальності.
9. Правова реальність як форма здійснення ідеї права.
10. Мораль як джерело права.

Тема 6. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права (2 год.)

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Філософська антропологія в системі наук про людину.
2. Проблематика правової антропології та її місце у філософії права.
3. Людина як предмет філософського аналізу.
4. Філософсько-правове обґрунтування прав людини.

Додаткові питання та завдання

1. Що вивчає філософська і правова антропологія?
2. Сформулюйте основні питання правової антропології.
3. Як пов'язані між собою «образ людини» і «образ права»?
4. Що таке «правова людина»?
5. Що являє собою природа людини і в чому полягає необхідність правопорядку?
6. Визначте співвідношення понять «людина», «індивід», «особа», «особистість» у праві.
7. Що з погляду сучасної філософії становлять права людини і який зміст стосовно них мають вирази «природні», «священні», «невідчужувані»?
8. Як обґрунтувати безумовну цінність прав людини?
9. Яку функцію виконують права людини в сучасному світі? Що відповідно до концепції П.Рикера є антропологічною основою права? Хто є суб'єктом права?
10. Яка, на Ваш погляд, форма індивідуального буття людини (індивід, особистість, індивідуальність) відповідає поняттю суб'єкта права?

Теми доповідей

1. Особливості філософського осмислення проблем людини.
2. Проблема сутності людини на різних етапах розвитку філософії.
3. Людина як єдність біологічного й соціального.
4. Проблема співвідношення особистості і права: зміст і структура основних концепцій.
5. Проблематика правової антропології, її місце в системі філософії права.
6. Обґрунтування прав людини як моральних критеріїв правопорядку.
7. Історичні типи еволюції прав людини.
8. Філософсько-правове осмислення інституту прав людини.
9. Теорія природного права як підґрунтя філософсько-правового осмислення прав людини.
10. Особа та її приватне життя в громадянському суспільстві.

5. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника

Завдання для самостійного вивчення

1. Виділіть загальне і особливе в історичних типах світогляду.
2. Що є предметом філософії?
3. Сформулюйте основне питання філософії.
4. Які функції виконує філософія?
5. Чому майбутньому правнику необхідно вивчати філософію права?
6. Які існують погляди на предмет філософії права і який з них здається Вам найбільш обґрунтованим?
7. Чим відрізняються предмет філософії права від предмета загальної теорії права?
8. Яке місце посідає філософія права в системі філософських наук?
9. Яке місце посідає філософія права в системі юридичних наук?
10. Сформулюйте основне питання філософії права.

Теми рефератів

1. Філософія як мудрість, спосіб життя і тип світогляду.
2. Основні підходи до визначення основного питання філософії, його зміст і структура.
3. Генеза предмета філософії в європейській традиції.
4. Загальна характеристика історичних типів світогляду.
5. Головні відмінності між західною і східною парадигмами філософії.
6. Основне питання сучасної філософії права та його вирішення.
7. Генеза предмета філософії права.
8. Філософія права як спосіб професійного самовизначення людини.
9. Роль філософії права у світоглядній підготовці правника.
10. Характерні риси правового світогляду.

Тема 2. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права

Завдання для самостійного вивчення

1. Охарактеризуйте методологію як систему принципів і способів організації пізнання права та юридичної практики.
2. Які виділяють основні концепції щодо розуміння філософської методології?
3. Проаналізуйте структуру методології філософії права.
4. Яке місце посідає філософія права в системі методології права?
5. Розкрийте методологічну функцію філософії права в системі правової науки.
6. Як еволюціонувала проблема праворозуміння в історії філософії права?
7. Розкрийте переваги та недоліки правового позитивізму.
8. Поясніть переваги природно-правового мислення та яке місце закону відводиться в його структурі?
9. Охарактеризуйте основні типи концепцій природного права.

10. Назвіть основні концепції та способи обґрунтування юридичного позитивізму?
11. Назвіть критерії розрізнення основних способів обґрунтування права?
12. Чим відрізняється обґрунтування права у філософській науці та юриспруденції?
13. У чому полягають переваги та недоліки правового об'єктивізму?
14. Розкрийте зміст правового суб'єктивізму.
15. Перелічіть змістовні переваги інтерсуб'єктивізму в обґрунтуванні права.

Теми рефератів

1. Поняття, різновиди та класифікація методів.
2. Класичні, неklasичні та постнеklasичні методи пізнання права.
3. Поліметодологізм як сучасна тенденція розвитку методології філософсько-правового знання.
4. Загальна характеристика діалектики як методу філософії права.
5. Ієрархія методів та підходів до вивчення права: філософсько-світоглядний підхід, загальнонаукові та спеціальні методи.
6. Протилежність і взаємодоповнюваність основних типів праворозуміння.
7. Основні типи праворозуміння як методології філософсько-правових дискурсів.
8. Гуманістичний сенс природно-правового мислення.
9. Класичні теорії та сучасні концепції природного права.
10. Принципи та типи юридичного позитивізму.
11. Загальна характеристика правового об'єктивізму.
12. Сутність та принципи правового суб'єктивізму.
13. Характерні риси правового інтерсуб'єктивізму.
14. Вихідні положення комунікативної концепції права.
15. Некласичні моделі обґрунтування права.

Тема 3. Онтологічний зміст сутності та структури права

Завдання для самостійного вивчення

1. Як співвідносяться поняття буття, реальність, існування?
2. У чому особливість правової реальності?
3. Що є онтологічними основами права?
4. До яких типів реальності належить право?
5. Які форми (рівні) буття права можна виділити?
6. В чому полягає мета права: у забезпеченні державного контролю над життєдіяльністю громадян чи у наданні громадянам держави максимуму можливої на даному етапі розвитку суспільства свободи?
7. Зміст правових норм визначається економічно панівним класом даної держави чи співвідношенням її соціальних сил?
8. Як співвідносяться поняття права та правової реальності?

9. Які духовні, економічні та соціальні передумови виникнення і становлення права?
10. Якими категоріями можливо виразити співвідношення природного та позитивного права?

Теми рефератів

1. Історична еволюція онтологічної моделі світу.
2. Особливості і завдання філософської онтології.
3. Зміст правової онтології, її місце в системі філософії права.
4. Співвідношення права і закону як проблема правової онтології.
5. Структура правової реальності.
6. Право як соціокультурний феномен.
7. Часове та просторове буття права. Єдність минулого, сучасного та майбутнього в праві.
8. Природне і позитивне право як структурні елементи правової реальності.
9. Правова реальність як форма здійснення ідеї права.
10. Мораль як джерело права.

Тема 4. Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір

Завдання для самостійного вивчення

1. Як співвідносяться предметні області дослідження теорії пізнання, гносеології та епістемології?
2. Розкрийте структуру пізнавального процесу.
3. Поясніть зміст та основні завдання гносеології як галузі філософського знання.
4. Прокоментуйте твердження А.А. Козловського: «Пізнання є самою суттю права, найглибшою його характеристикою».
5. Що називають формами пізнання з точки зору гносеологічної науки?
6. Розтлумачте критерії та провідні теорії істини: прагматичну, когерентну, кореспондентну.
7. У чому полягають особливості істини як результату та передумови розвитку пізнавального процесу?
8. Здійсніть аналіз постмодерного заперечення істини.
9. Поясніть проблему конкретності істини та критерії об'єктивності істини.
10. Проаналізуйте зміст поняття юридична практика.

Теми рефератів

1. Епістемологія як філософсько-методологічна дисципліна про знання, його будову, структуру, функціонування і розвиток.
2. Основні етапи еволюції гносеології.
3. Пізнання як відображення, відношення, комунікація і діяльність.
4. Проблема джерела пізнання: раціоналізм і сенсуалізм.
5. Предмет гносеології і епістемології та їх методи.

6. Загальна характеристика конкретності істини.
7. Діалектика абсолютної і відносної істини.
8. Проблема трактування значення практики в історії філософсько-правової думки.
9. Проблема трактування пізнання в епістемологічній моделі ХХ-ХХІ ст.
10. Критерій істини в філософії та кримінальному праві.

Тема 5. Справедливість і законність в системі правових цінностей

Завдання для самостійного вивчення

1. Що означає термін «цінність»?
2. Як співвідносяться поняття «цінність» та «оцінка»?
3. Дайте визначення таких понять, як мета, ціннісна орієнтація, оцінка, норма.
4. Яке місце посідають цінності в структурі людської діяльності?
5. Назвіть вищі цінності людини і дайте їхню коротку характеристику.
6. У чому відмінність індивідуальних і суспільних цінностей? Які цінності є правовими і чому?
7. Назвіть вищі цінності людини і дайте їхню коротку характеристику.
8. Що являє собою рівність? Як співвідносяться свобода і рівність?
9. Яке місце посідає справедливість у системі вищих цінностей? Як співвідносяться справедливість і право?
10. Порівняйте такі висловлювання Сенеки і Цицерона: «Несправедливий закон не створює права» і «Своєю силою закони зобов'язані праву».

Теми рефератів

1. Правові ідеали в системі загальнолюдських цінностей.
2. Процес соціалізації особистості та проблема формування ціннісних орієнтацій.
3. Сучасні теорії справедливості: зміст і структура.
4. Антиномії справедливості й антиномії права.
5. Загальне благо як моральна і правова цінність. Ціннісні орієнтації особистості як найважливіші елементи її внутрішньої структури.
6. Цінність як центральне поняття філософської аксіології. Основний критерій цінності.
7. Сутність та основні етапи розвитку філософської аксіології, її зв'язок з правовою аксіологією.
8. Поняття про інструментальну (службову) цінність права.
9. Власна цінність права як методу цивілізованого вирішення конфліктів у суспільстві.
10. Особистісні, екзистенційні цінності в системі природного права.

Тема 6. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права

Завдання для самостійного вивчення

1. Що вивчає філософська і правова антропологія?

2. Сформулюйте основні питання правової антропології.
3. Як пов'язані між собою «образ людини» і «образ права»?
4. Що таке «правова людина»?
5. Що являє собою природа людини і в чому полягає необхідність правопорядку?
6. Визначте співвідношення понять «людина», «індивід», «особа», «особистість» у праві.
7. Що з погляду сучасної філософії становлять права людини і який зміст стосовно них мають вирази «природні», «священні», «невідчужувані»?
8. Як обґрунтувати безумовну цінність прав людини?
9. Яку функцію виконують права людини в сучасному світі? Що відповідно до концепції П.Рикера є антропологічною основою права? Хто є суб'єктом права?
10. Яка, на Ваш погляд, форма індивідуального буття людини (індивід, особистість, індивідуальність) відповідає поняттю суб'єкта права?

Теми рефератів

1. Особливості філософського осмислення проблем людини.
2. Проблема сутності людини на різних етапах розвитку філософії.
3. Людина як єдність біологічного й соціального.
4. Проблема співвідношення особистості і права: зміст і структура основних концепцій.
5. Проблематика правової антропології, її місце в системі філософії права.
6. Історичні типи еволюції прав людини.
7. Філософсько-правове осмислення інституту прав людини.
8. Теорія природного права як підґрунтя філософсько-правового осмислення прав людини.
9. Особа та її приватне життя в громадянському суспільстві.
10. Обґрунтування прав людини як моральних критеріїв правопорядку.

Тема 7. Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації

Завдання для самостійного вивчення

1. Яка роль політико-правових інститутів у соціальному житті людини?
2. Чому не може бути здійснено право без інститутів?
3. Що таке влада? Як співвідносяться влада і право?
4. Що таке легітимація, які існують її види? Який зміст мають поняття «легітимність» і «легальність»?
5. Як співвідносяться суверенітет народу і права людини як принципи легітимації?
6. Як співвідносяться держава і право і в чому зміст понять правління права і верховенство права?
7. Що таке правове суспільство? Які перспективи його формування в Україні?
8. Чи тотожні поняття «легітимація» і «легалізація»?

9. Як співвідносяться право і закон? Чи завжди закон є правовим явищем?
10. Чи можна поєднати реалізацію принципу гуманізму та примус в діяльності поліції?

Теми рефератів

1. Проблема співвідношення права і політики, «букви та духу» закону.
2. Правова ідеологія та психологія: основні тенденції розвитку, змісті структура.
3. Влада і управління, влада і демократія, влада і свобода: співвідношення в культурно-історичному процесі.
4. Проблема співвідношення права і влади: державна влада в системі соціального регулювання.
5. Державний примус як специфічний засіб забезпечення дієвості права в суспільстві.
6. Влада та право у цивілізації майбутнього.
7. Філософські проблеми взаємодії права та державно-владних органів в процесі євроінтеграції та глобалізації.
8. Громадянське суспільство як гарант соціальної свободи.
9. Моральність і законність в застосуванні покарання.
10. Генеза ідеї верховенства права в історії філософсько-правової думки.

6. Індивідуальні завдання (курсіві, дипломні роботи) (не передбачені навчальним планом)

7. Методи навчання

Під час освітнього процесу використовуються методи навчання: *словесні методи* (розповідь-пояснення), *наочні* (ілюстрація), *практичні* (репродуктивні, проблемно-пошукові, інтерактивні (дискусія)).

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Форми контролю – усне та письмове опитування. *Контроль самостійної роботи* здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань, передбачених програмою.

Методи поточного контролю:

- усне опитування (бліц-опитування, фронтальне опитування);
- тестування;
- поняттєве вправлення;
- групові завдання, що передбачають розв'язання або підготовку проблемних ситуацій.

При поточному контролі оцінюються усні виступи, вирішення практичних завдань і тестів, творчі роботи.

Методи підсумкового контролю: усна відповідь або тестування.

При підсумковому контролі застосовується 100-бальна шкала оцінювання, а також національна система (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) та система ECTS (A, B, C, D, E, F, FX).

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві

Накопичення балів з тем за усі види робіт								Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
max 60%								max 40 %	max 100 %
								Екзамен	
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Самостійна робота	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5		

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна

Програми та силабус навчальної дисципліни, мультимедійна система з можливостями візуальної презентації навчальних матеріалів у вигляді слайдів та аудіо-/відео-, тексти лекції, навчально-методичні матеріали на офіційному вебпорталі НАВС «Дистанційні курси».

10. Перелік питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. Поняття світогляду та його історичні типи.
2. Етимологія та змістове наповнення поняття «філософія».
3. Світогляд і його структура.
4. Предмет і функції філософії.
5. Предмет і об'єкт філософії.
6. Структура філософії.
7. Філософія права як складова соціальної філософії.
8. Особливості філософії права як науки про граничні засади права.
9. Структура і головне завдання філософії права.
10. Дискусія про предмет філософії права.
11. Філософсько-правова рефлексія як метод пізнання права.
12. Філософія права в системі філософських та юридичних наук.
13. Функції і значення філософії права.
14. Інтелектуальне середовище та інструментарій методології пізнання права.

15. Методологія як система принципів і способів організації пізнання права та юридичної практики.
16. Методологія права та її рівні.
17. Методологія філософії права та основні підходи до її розуміння.
18. Методологічна функція філософії права в системі правової науки.
19. Загальна характеристика діалектики як методу філософії права.
20. Структурна побудова методології філософії права.
21. Природне право як ідея та ідеал права.
22. Співвідношення філософії права, загальної теорії права та соціології права.
23. Г. В. Ф. Гегель: діалектичний розвиток права.
24. Деонтологічна концепція природного права І. Канта.
25. Особливості використання категорій діалектики щодо аналізу структури та елементів у праві.
26. Юридико-позитивістський тип праворозуміння (теорії позитивного права).
27. Юснатуралістський тип праворозуміння (теорії природного права).
28. Загальна характеристика способів обґрунтування права.
29. Історичні типи об'єктивізму як способу обґрунтування права.
30. Характерні риси правого суб'єктивізму.
31. Інтерсуб'єктивність як парадигма сучасної концепції природного права.
32. Онтологія: проблематика та основні концепції.
33. Історична еволюція поглядів на буття.
34. Онтологічний вимір права. Право як особлива реальність.
35. Людська взаємодія як основа права.
36. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
37. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя.
38. Правова свідомість: сутність, структура і функції.
39. Суспільство, культура, цивілізація як об'єкти філософсько-правового аналізу.
40. Право як феномен культури. Місце та роль права в становленні цивілізації.
41. Гносеологія як галузь філософського знання: проблематика і основні концепції.
42. Проблема пізнання в історії філософської думки. Проблема суб'єкта і об'єкта пізнання.
43. Різноманіття форм знання і пізнавальної діяльності. Чуттєве і раціональне пізнання.
44. Класична і постнекласична парадигма розуміння пізнання.
45. Загальна характеристика правової гносеології.
46. Категорія істини як центральна категорія правової гносеології.
47. Право і закон: спільне і відмінності в процесі пізнання.
48. Правова практика як критерій правової істини.
49. Основні етапи, рівні та методи пізнання у праві.
50. Пізнавальні процеси у правотворчості.

51. Категорія цінності та її осмислення в історичному розвитку філософсько-правової думки.
52. Правова аксіологія як складова філософії права. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права.
53. Життя, гідність, власність і система загальнолюдських цінностей у праві.
54. Свобода та відповідальність як правові цінності.
55. Рівність, справедливість, законність та їх місце в системі правових цінностей.
56. Аксіологічний вимір правової науки, юридичної практики та правоохоронної діяльності.
57. Свобода та відповідальність як цінності.
58. Право як міра свободи.
59. Особистісні, екзистенційні цінності в системі природного права.
60. Сучасні теорії справедливості.
61. Поняття антропології, визначення та систематизація її різновидів.
62. Правова антропологія: проблематика і основні концепції.
63. Образ людини в праві.
64. Антропологічні підстави права.
65. Особистість і право. Особистісний вимір права: статус, ролі, правосвідомість.
66. Право і правосвідомість як феномен співіснування індивідів.
67. Співвідношення понять «людина», «індивід», «особа», «індивідуальність», «особистість» у праві.
68. Філософсько-правове обґрунтування прав людини.
69. Характерні риси еволюції прав людини.
70. Роль прав людини як моральних критеріїв правопорядку.
71. Філософсько-правові аспекти осмислення інституту прав людини.
72. Влада як філософсько-правова категорія: поняття, структура та види.
73. Ідея влади в історії філософії права.
74. Концептуальні підходи до проблеми визначення політичної влади
75. Специфіка філософсько-правового підходу до влади, примусу, насилля та правової діяльності.
76. Проблема поглинання особистості владою і заперечення нею права.
77. Ресурси політичної влади, її функції і тенденції розвитку.
78. Роль права у здійсненні влади. Право як засіб трансформації влади.
79. Співвідношення права і політики, «букви та духу» закону.
80. Філософські проблеми взаємодії права та державно-владних органів в процесі євроінтеграції та глобалізації.
81. Правова реальність в контексті європейської інтеграції: зміна фундаментальних засад.
82. Значення філософської культури для підготовки правників.
83. Роль влади в становленні та розвитку права.
84. Взаємозв'язок форми держави та ціннісних основ правової системи.

85. Конкретно-історичний механізм об'єктивної обумовленості права та законодавства.
86. Право як рівний і справедливий масштаб свободи.
87. Гуманістична спрямованість професійної діяльності правників.
88. Сутність і соціальна природа морально-професійних конфліктів у практичній діяльності правників.
89. Філософський аналіз правової культури правника.
90. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності правників.

11. Рекомендовані джерела інформації

Основні інформаційні джерела

Нормативно-правові акти:

1. Декларація принципів толерантності: затв. резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
2. Декларація проти катувань та інших жорстоких нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 09.12.1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
3. Загальна декларація прав людини: затв. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
6. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

Першоджерела

1. Кант І. Прологомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука. Пер. з нім., вступ. ст., комент., прим. В. Терлецького; відп. ред. В. Кебуладзе. Вид. 2-ге, уточн. і допов. Харків. 2018. 211 с.
2. Макиавеллі Ніколо. Державотворець. Про військове мистецтво. Пер. з італ. Валентини Балог. Київ: Арій, 2023. 407 с.
3. Платон. Держава. Пер. з давньогрец. Дзвінка Коваль. 2-ге вид., перероб. Львів. 2021. 457 с.
4. Попович Мирослав. Філософія свободи / Видавництво Фоліо. 2019. 524 с.

Підручники, навчальні посібники

1. Актуальні проблеми філософії ХХ-ХХІ століть. За заг. ред. д-ра філос. наук І. В. Карівця. Навчальний посібник. Л.: Львівська політехніка, 2022. 240 с.
2. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с.
3. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В. Філософія права: Навчально-методичний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 126 с.
4. Гайдулін О.О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: Підручник для вищ. військ. навч. закл. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2021. 472 с.

5. Петрушенко В.Л. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії: навч. Посіб. Львів: Вид-во Львів. Політехніки, 2019. 594 с.
6. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції: монографія / За ред. М.П. Требіна. Харків: Право, 2019. 744 с.
7. Рабінович П.М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
8. Романова А. С. Проблеми філософсько-правових наукових досліджень: навч. посіб. / Романова А. С., Щербай І. Р. Львів: Растр-7, 2023. 170 с.
9. Сабадуха В. О. Філософія критичного мислення та прийняття рішень: підручник. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2023. 679 с.
10. Торяник В.М., Макушев П.В. Філософія та соціологія права: у схемах та визначеннях. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 244 с.
11. Філософія: підруч. Для студ. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. 3-тє видання, перероблене і доповнене. Харків: Право, 2020. 432 с.
12. Хамітов Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту / Н. В. Хамітов. 5-тє вид., випр. і допов. Київ: КНТ, 2023. 394 с.

Додаткова література

1. Ассман А. Права та обов'язки людини. У пошуках нового суспільного договору. К.: Дух і Літера, 2020. 104 с.
2. Бандура О.О. Онтологія права як складова філософської онтології. Філософські та методологічні проблеми права. 2021. № 2 (22). С. 48-55.
3. Ванджурак Р.В. Вплив давньогрецької філософії права на сучасну українську юриспруденцію : монографія / наук. Ред. М.В. Костицький. Київ : Вістка, 2023. 248 с.
4. Костицький М.В. Потреба використання цілісної методології в сучасній юридичній науці. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 1 (23). С. 7-13.
5. Костицький М.В., Кушакова-Костицька Н.В. Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як науково-практичному комплексі Філософські та методологічні проблеми права. 2023. № 1 (25). С. 9-17.
6. Кравець В. М., Павлишин О. В. Інформаційне суспільство та право в інформаційному суспільстві з позиції філософії права. Філософські та методологічні проблеми права. 2018. № 1-2 (15-16). С. 259-261.
7. Кравець В. М. Новітній підхід до проблеми взаємозв'язку права та моралі в інформаційному суспільстві. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 1 (23). С. 114-116.
8. Колич О. Генеза принципу рівності у праві: філософсько-правова характеристика. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2022. Т. 9, № 4. С. 57-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2022_9_4_11.

9. Малишев Б. В. Деякі аспекти методологічних особливостей загальної теорії права і філософії права. Право і громадянське суспільство. Електронний журнал. 2021. Режим доступу: <http://lclaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-2-2013/item/94-deiaki-aspekty-metodolohichnykh-osoblyvostei-zahalnoi-teorii-prava-i-filosofii-prava-malyshev-b-v>
10. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація на практиці. К.: Комора, 2021. 176 с.
11. Павлишин О.В. Міжпредметні зв'язки філософії права / О.В. Павлишин // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 2 : Філософія права. Х. : «Право», 2017. С. 471-475.
12. Павлишин О. В. Правова реальність як знакова система: монографія / О. В. Павлишин. Харків: Право, 2017. 336 с.
13. Павлишин О.В. Семіотика права: монографія / за заг. наук. ред. акад. М.В. Костицького. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 693 с.
14. Сємко М.О. Філософія права та її значення в процесі реформування правової системи України. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 2. С. 430-434. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anopr_2023_2_77

Інформаційні ресурси

1. Посилання на науковий журнал «Філософські та методологічні проблеми права» (<https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/issue/archive>).
2. Перелік основних довідників Тематичних ресурсів з філософії у комп'ютерній мережі INTERNET (<https://dn.naiu.kiev.ua/course/view.php?id=706>;
3. Безкоштовні електронні підручники в онлайн-режимі «Гуманітарні науки» (https://pidru4niki.com/1658092552093/filosofiya/filosofiya_prava).
4. Перелік основних довідників Тематичних ресурсів з філософії у комп'ютерній мережі INTERNET (<http://www.bihun.in.ua/phillaw/>)
5. Додаткові філософські ресурси комп'ютерної мережі INTERNET (<https://www.youtube.com/watch?v=4qrifdIxtiY&list=PL48Q51pndTVk4Ec0tOgTFQFVGUIRO8Cq8>; <https://www.youtube.com/watch?v=50xy4jS36H4>; <https://www.youtube.com/watch?v=z74Fa4Hz2Xo>).
6. Програмний продукт «Мультимедійний підручник «Філософія права» / М.В. Костицький, В.М. Кравець, О.В. Павлишин та ін., К.: НАВС, 2014. Свідоцтво № 53374 (зареєстр. 29.01.2014); https://arm.naiu.kiev.ua/books/fil_prava_pidr/index.htm
7. Програмний продукт «Мультимедійний навчальний посібник «Філософія» / М.В. Костицький, В.М. Кравець, О.В. Павлишин, Ю.С. Симон та ін.), К.: НАВС, 2017. Свідоцтво № 72043 (за реєстр. 18.05.2017); <https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/index.html>
8. Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Філософія» / В.М. Кравець, О.В. Павлишин, Ю.С. Симон та ін. К.: НАВС, 2020. Свідоцтво № 100890 від 24.11.2020 р. Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/18247>

9. Електронні презентації з навчальної дисципліни «Філософія» / В.М. Кравець, О.В. Павлишин, Ю.С. Симон та ін. К.: НАВС, 2020. Свідоцтво № 100891 від 24.11.2020 р. Режим доступу: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/18246>.

Підписи авторів РПНД:

Михайло КОСТИЦЬКИЙ

Ігор КОНДРАТЬЄВ

Ганна ПЕТРОВА

Тетяна КУМЕДА